

Як не знайду в собі ваги та ліку
Для гніву, болю, збурення та крику...
І борони зі мною отчий дім...
В молитві, слові й ділі. – Мир усім...

24.01.2022

З НАМИ БОГ, УКРАЇНА – ЦЕ МИ!

* * *

Сьогодні Велика Субота – день великої тиші, коли Бог спочив у гробі. Та день є тихим нині лише на сторінках богословських книг. Бо для нас це 59 доба відкритої агресії росії проти України. Від тиші тут лише відгомін – лише луна вибухів над Харковом, у яких крик шістьох поранених. Від великої тиші нічого – тільки відголос від розриву снарядів на околицях Чугуєва й Дергачів на Харківщині на тлі плачів за трьома загиблими українцями. Від великої тиші лишень тріскіт вогнищ та обвали будинку в Одесі після ракетного удару, який обірвав життя шістьох і покалічив вісімнадцятьох. День великої тиші, розтривожений звичними повітряними тривогами...

Сьогодні Велика Субота – день, коли мій Бог спочив у гробі. Але українцям і за гробом не дають спати в мирі безбожні московські війська. Їхня «надточна» ракета сьогодні розорала тисячі квадратних метрів цвинтаря під Одесою, сплюндрувавши вічний сон сотень наших предків. І це справа не одного дня. Кремлівським псам невідома повага до померлих. Моєму народові доводиться двічі поспіль ховати своїх мерців. Доводиться двічі поспіль ридати над ними – спочатку над братськими могилами, а потім над дерев'яними хрестами нових покійницьких кварталів у колись квітучих містах.

Мій Господь у Велику Суботу спочив у новому гробі, привалений великим каменем... Господи! А народ мій за ці 59 діб був привалений каменем знущань. Його катували, принижували, гвалтували й травили. А потім, зв'язавши руки й зав'язавши очі, йому стріляли в потилицю, його переїжджали БТРами, і його палили вже померлого, ніби однієї смерті було замало... І не в новий гріб клали мій народ, а в наспіх вириті в пісках траншеї. І лежали вони, невинноубієнні, один біля одного на 14 метрах смертельної ями в

Бучі й на 300 метрах у Мангуші... І чекали, і все ще чекають, коли буде відвалено той камінь забуття над їхніми мученицькими телесами...

У цю Велику Суботу на Грїб Господній в Єрусалимі о пів на третю зійшов Благодатний вогонь. Він не опалює, не нищить, а свідчить: «Світу бути!» Значить, і Україні бути. Та на неї впродовж 59 дїб із неба безперестанку сходить не Благодатний вогонь, а руйнівний потїк із московських «Градів», «Солнцецьоків», «Ураганів», «Буратїн», «Іскандерів», «Точок-У», «Тайфунів», «Панцирїв-С1», «Букїв» і «Торїв»... Захоплене росїєю небо нищить нас «Калїбрами», фосфорними бомбами та «Кинджалами». І заявляє: «Вам не бути!»

У Велику Суботу чекаєш, аби стати в нїч у сукупній храмовїй молитвї й дочекатися на зламовї ночї й дня заповїтного: «Христос воскрес!» Та цього року, після всїх карантинних поневірїань, чекаючи благої звїстки про воскресїння, знову з новими почуттями виконуватимеш стару заповїдь: «А ти, коли молишся, увїйди до своєї комірчини, зачини свої дверї і помолися Отцевї своєму, що в таїні; а Отець твій, що бачить таємне, віддасть тобі явно» (Від Матвія 6:6). Бо твій храм цього року може бути мішенню. Бо твій Бог цього року стає приманкою. Бо з твого Господа цього року глузують «їстинно православні» московити, виводячи на танкових снарядах, приготовлених для українцї, «Христос воскрес!»...

Та хай біснується ворог, прикриваючись ідеологічною ширмою, дипломатичними паспортами й патріаршею мантією. Ми ж на своїй землі, тому впевнено говоримо: «Мій Бог, Його милість мене попередила, Бог учинить мені, що побачу падїння своїх ворогів! Не вбивай їх, щоб народ мій цього не забув, міццю Своєю розвій їх і зниж їх, о щите наш, Господи! Грїх їхніх уст слово губ їхніх, і нехай вони схоплені будуть своєю пихою, і за клятву й брехню, яку кажуть! У гнїві їх знищ, знищ і хай їх не буде, і хай знають вони, що царює Бог в Якові, аж до кінців землі!» (Псалми 59:10-13).

З нами Бог, Україна – це ми!

* * *

Великдень. Великий день після великої ночї. Мить, яку в часи війни чекаєш із новим змістом. Можна не святкувати дні народження, бо нині твоє народження щодня й щоночї, коли чується:

«Відбій повітряної тривоги». А особливо ж, коли у твоєму місті чи селі пролунали вибухи. А ти після них ще здатен ждати пере-
можне завтра. Малозначимими стали професійні свята. Бо який резон відзначати їх, коли половина українців змінила свої цивільні наряди та професійний одяг на камуфляж, а інша – тримає у своїх натруджених руках тил і не прагне свята, окрім Дня української перемоги. Можна забути про нові роки, дні обіймів та чорні п'ятниці. Але в жодному разі на 60 день війни не можна забувати про Великдень – свято духовної перемоги.

Бо в цей день нам, українцям ХХІ століття, воскреслий Бог говорить те, що повторював чи не найчастіше: «Не бійтеся!» Пекло було подолано, і всі його конвульсії, що нині відчуваються на планеті, усі метастази, що воно пускає в тіло України й світу, – буде знищено. Тільки не бійтеся. Ідіть, віруйте, борітеся й перемагайте. Нині пекло розверзлося від Кремля до Владивостока в мільйонах мічених латиницею душ. Уся глибина «великоросійського шеолу» смердить гординою – і в неуцтві й ницості занепалих сибірських сіл, і в ученості та розкошах москви й петербурга.

Для «машинально хрещеної» російської орди немає святинь, окрім «мощей» та бюстів Ульянова-Леніна; немає спасителів, окрім «збирача чужих земель» владіміра путіна; немає й святих днів, у котрі всі свої справи присвячують миру й тиші. Якщо їм чуже все людське, то чи буде їм близьке щось Боже? Ритуали вони виконують управно. Літургії ведуть чинно. Святе Письмо знають досконально. Та знати – не сповідувати.

Ти був, Господи, сьогодні в білостінному храмі, де блудовустий московський патріарх розказував про «день, у який немає жодної темряви»? Чи, може, Ти закрив десницею Своєю оченята двом дівчаткам в Очеретиному на Донеччині, бо темрява прийшла до них у світлий день? Бо, ніби знущаючись, війна зруйнувала їхній дім на вулиці Миру. Бо смерть прийшла до них не в 60 чи 80 літ, а в 14 і в 5. То де був Ти, Господи, сьогодні, поки блудовустий московський патріарх розказував про «день, у який немає жодної темряви»?

Ти слухав, Господи, як хитроокий московський патріарх говорив, що не так усе страшно за стінами храму? Чи, можливо, Ти ходив у Василівці на Запоріжжі – там, де біля церков після возгласу «Христос воскрес!» приземлялися російські снаряди? Чи, може, Ти дивився, як у великоднє небо підіймаються стовпи

чорного диму після попадання дев'яти ракет у натружене тіло повечорілого Кременчука?.. То де Ти був, Господи, як хитроокий московський патріарх говорив, що не так все страшно за стінами храму?

Ти помітив, Господи, як лукавдухий московський патріарх закликав «будувати відповідно до віри життя» й «правильно розуміти знаки часу»? Чи, можливо, Ти без усіляких шифрів пояснював 11-річному пораненому кремлівською ракетною чугуївському хлопчині, за що його покалічено? Чи Ти тримав за руку помираючого 59-літнього чоловіка десь неподалік, убитого «відповідно до вибіркової московської віри»?.. Чи Ти трактував «знаки часу» в Малинівці, яку нещадно й знаково били з «Метеориту»? То де Ти був, Господи, як лукавдухий московський патріарх закликав «будувати відповідно до віри життя»?

Ти слухав, Господи, як брехливоротий московський патріарх закликав до життя в церкві? Чи Ти в цей час був з українцями, вивезеними зі сходу їхньої держави й заселеними окупантами в «гостинні монастирі суворого режиму»? Чи Ти ходив і шукав свою паству, тіло своєї церкви, серед понад 20 тисяч покійних на вулицях міста Марії? Де був Ти, Господи, як брехливоротий московський патріарх закликав до життя в церкві?

Звісно ж, Ти слухав, і помітив, і був там – серед високих фраз від низького серця, серед патетичних закликів на тлі брудних намірів, серед логічних роздумів після нелюдських учинків, бо «лікаря не потребують здорові, а хворі» (Від Матвія 9:12). Знайди ж їм ліки по такій хворобі. Бо в моєму серці немає іншого лікування, окрім випалення всієї московської гнилі гартованим залізом із тіла грішного світу. Знайди їм панацею по мудрості Своїй, бо людське серце знаходить лише рецепти отрути за Волноваху й Бучу, Маріуполь та Ірпінь, Тростянець і Бородянку... Відшукай, аби й нам судилося сказати, дивлячись у роздертий писок поваленому кремлівському монстрові: «Поглинута смерть перемогою! Де, смерте, твоя перемога? Де, пекло, твоє жало?» (1 до Коринтян 15:54-55).

Бо з нами Бог, Україна – це ми!

* * *

Скільки тобі потрібно днів, аби зло назвати злом? Зло, що прикривається овечою шкірою «старшого брата» та «гаранта

безпеки»? Зло, яке впродовж століть краде твою ідентичність, вивозячи твої скарби й святині у свої сусіки та монастирі? Зло, що не гребує тим, аби забрати в тебе древнє ім'я разом із давніми літописами та Батурицькими архівами? Зло, котре змогло вкрасти в тебе на довгі роки право на віру без імперської ідеології, розхитавши древню київську митрополичу кафедру, поцупивши Вишгородську ікону Богородиці з поруйнованого міста й назвавши її «символом росії», висадивши в небо головний лаврський собор із сотнями малих і великих святинь у роки комуністичного біснування? Зло, яке зволіло виволокти в обозах награвованого добра твої одвічні вольності разом із козацькими клейнодами та Конституцією Пилипа Орлика? Зло, котрому мало свого історичного віку, тому воно краде твоє минуле з твоїх древніх скіфських курганів, із твоїх багатих Перещепинських та Бессарабських скарбів? Скільки тобі потрібно днів, аби зло назвати злом? Один день чи 78 днів болю?

Скільки тобі потрібно діб, аби розірвати кайдани рабської покори? Покори тому, хто століттями не вважав тебе й твоїх пращурів за народ, «возз'єднуючи» його з «великою росією» впродовж трьохсот літ у царсько-козацьких війнах від Конотопа до Полтави, від гайдамаччини до київської козащини, у наступі на УНР білогвардійців, у радянзації і, зрештою, у «демільтаризації» 2022 року? Скільки треба діб, аби не гнути голову, коли московський барин до тебе кличе: «Гей, холопе!», забувши, що весь їхній великодержавний гонор – то наслідки негативної селекції радянської репресивної машини, котра спочатку покосила все по-самодержавному шляхетне й освічене, а потім виплеснула нагору піну маргінального, голодного й босого, із горем пополам навчаючи його бути інтелігентним та людяним, ховаючи християнство за моральним кодексом будівника комунізму, а радикальне монархічне – за ідеєю радянського тоталітаризму. Скільки потрібно діб, щоб побачити, як ставили на коліна церкву петровськими святійшими синодами й сталінськими соборами, аби тримати в узді совість тих, хто боявся Бога більше за повновладного вождя? Скільки тобі потрібно діб, аби розірвати кайдани рабської покори? Одна доба чи 78 діб смертей?

Скільки тобі потрібно часу, аби сказати очевидне: росія – ворог, путін – божевільний кат, патріарх кирило – малодухий маніпулятор, російська – мова окупанта, радянське – історич-

не болото, «русскій мір» – територія соціокультурного гниття. І для цього є безліч аргументів: 213 убитих дітей – росія – ворог! 5 мільйонів 657 тисяч 185 українських біженців у Європі – путін – божевільний кат! Знищений Георгіївський скит Свято-Успенської Святогірської лаври із сотнею інших релігійних споруд – патріарх кирило – малодухий маніпулятор! Героїчна крапка над «і» в зміненому дороговказі на «Маріуполь» разом зі школами, змушеними вчити «історію атечества» під пісні долиної, лепса та чічеріної – російська – мова окупанта! «Повстали леніни» в Генічеську й Новій Каховці, обстріли Одеси, Сумщини й Чернігівщини на «священне» 9 травня, блюзнірські гвоздики від диктатора на тумбі міста-героя Києва на Червоній площі під час путінського параду – радянське – історичне болото! «Українскіх баб насілуй і мене гаварі» – «русскій мір» – територія соціокультурного гниття!

То скільки тобі треба часу, аби сказати очевидне? Тобі, вигнаному з дому російською зброєю, гостинно прийнятому в чужому місті, нагодованому, зігрітому й обласканому – і все ще вірному слухачеві кремлівської пропаганди? Тобі, одягненому в рясу, котрий відспівував не одного українського хлопця, що віддав життя за твою можливість щодня правити службу Богові в непоруйнованому храмові, хоча ти й досі виходиш на проповідь із легендою про міжусобну війну братніх народів? Тобі, корінній полтавці, старій, як світ, котра бачила радянських вождів і ніколи не бачила путіна, але яка синові із ситої москви вірить більше, аніж новим вимушеним сусідам із розбомбленого Тростянця?

Скільки ще треба днів, ракет, руйнувань, смертей для прозріння всіх і вся? Бо, як не боляче, а пухлина «русского міра» ще пускає метастази: спідтишка, у тилу й на лінії фронту, здаючи позиції наших захисників; чекаючи «асвабодітелей» із пакетами західної гуманітарної допомоги; замовкаючи, коли весь храм молиться за мир в Україні...

Нині мовчання – рівносильне брехні. А брехня рівнозначна духовній смерті. Та треба пам'ятати заповідане: «Скажи їм, як живий Я, говорить Господь Бог, не прагну смерті несправедливого, а тільки щоб вернути несправедливого з дороги його, і буде він жити! Наверніться, наверніться з ваших злих доріг, і нащо вам умирати...?» (Єзекііль 33:11).

З нами Бог, Україна – це ми!

За 80 днів війни вона навчилася вірити так, як не вірила до цього. Вірити Богові, бо якби не маленькі збіги обставин, її з дітьми вже не було б серед живих. Якби не раптовий похід у гості, їх не віднайшли б у будинку, розтрошеному чи то авіабомбою, чи то артилерійським снарядом, – вона вже не розбиралася. Кажуть, летів літак. Та хіба їй до того, коли вона встигла піти, забравши найцінніше – малечу?! А до 5 березня їй здавалося, що за межами великих міст безпечно. А до пів на сьому того суботнього ранку, коли вибуховою хвилею винесло двері й вікна, їй думалося, що її дім – то її фортеця. Тепер від фортеці лишився посічений фасад із чорними порожнинами віконниць, а навкруги пощерблена воронками, мовби віспою, дорога.

Вона привчила себе вірити чоловікові, котрого востаннє бачила 24 лютого – перед походом до військкомату: звідтам уже не повернувся додому. Не повернувся, бо домом для нього став холодний сарай десь під довжелезною лінією фронту. Не повернувся, бо дому-то й не лишилося, як і сільської ради, і школи, і магазину поруч після місячного біснування росіян. Не стало й кума, із яким той дім доводили до ладу: його знайшли в підвалі зі зв'язаними руками, мішком на голові й порізнаними ногами... Вона вірить чоловікові, коли каже їй, що в нього все добре. Хоч і відчуває, як йому сутужно. Бо така вона вже ця віра під час війни: віриш, бо іншої правди тобі поки не скажуть. Та вона й не потрібна, доки він час од часу телефонує й розпитує, як там діти.

Вона навчилася вірити щирим незнайомцям, хоч солодкий урок довіри почався з гіркоти й болю вимушеного переселення до Полтави. Жити в чужому домі, їсти з чужого столу, дивитися в чуже вікно й слухати чужу тишу... Напевне, чужа тиша для неї була найстрашнішою. Удома до війни вночі вона хоч знала, чому було тихо. А потім забула. І тут знову доводилося проводити ніч у боротьбі зі сном та страхом, розплутуючи клубок чужої тиші та своїх жакливих спогадів.

Єдине, чому вона не навчилася за ці 80 днів війни, то це повному спокою. Перші дні в місті над Ворсклою їй давалися важко. Вони з дітьми не виходили з чужої ще кімнати, не говорили й відмовлялися їсти. Спочатку їх здолав голод. Опісля бажання відкритого простору. Найдовше виходила з душі жага поділитися

болем. У перший тиждень під час повітряної тривоги вони з усіх ніг кидалися в укриття, поки господарі, розслаблені відносним спокоєм полтавського неба, неквапно походжали квартирою. «Ви не знаєте, що таке авіабомба...» – крізь сльози спогадів говорила вона, помічаючи нерозуміння в очах доньки хазяїв. Десь зо два тижні діти з переляком кидали ігри й підбігали до мами, коли порожніми вулицями з гуркотом проїздив якийсь відірвиголова на ревучому автомобілі чи лунали вихлопи. «Ви не розумієте, як це – бачити у вікні БТР, що по-звірячому гуркоче біля твоєї спальні...»

Та з часом вернувся й відносний мир у її розідране навпіл серце. Тепер, гуляючи Сонячним парком, вона дивилася на малечу на гойдалках і тихо повторювала сусідці з дитячим візочком: «У вас тут рай, ви просто цього не розумієте...» А тимчасова знайома всміхалася на її слова й говорила, що знає. Хоч що вона знала? Допоки тебе не вигнано з раю, ти не пізнаєш його ціни.

І коли її селище нарешті звільнили від московської орди, коли перші фотографії та відео розореного міста просочилися в мережу, від її спокою знову не лишилося й місця. Тепер вона хотіла, як старозавітний Адам, вічність ходити до воріт раю і плакати у своєму горі. Тільки ж праотець лив сльози через власну помилку, а вона мусила оплакувати свій маленький едем за чужі проступи. Вона ніколи не кликала путіна порятувати її. Та й російську вимову, попри близькість того проклятушого кордону, мала таку ламану, що стидалася говорити «на язику»; хіба що підспівувала улюбленим артистам або сповідалася святому отцеві в неділю, намагаючись назвати буденні прогріхи отим незрозумілим їй високим складом. А над усім цим болем – найбільша рана: рідна сестра потойбіч кордону, яка співчуває та втішає: «Потерпіль ще трошки, скоро вас звільнять і все у вас заспокоїться...»

Ні сестри, ні дому, ні раю. Зате «руській мір» на згадку про себе свистить протягами в цегляних стінах розваленої хати за кілька десятків кілометрів до кордону, із-за якого так не чекалося біди...

І серед усіх слів молитов у неї тепер найболючіше – «...і пробач нам провини наші, як і ми пробачаємо винуватцям нашим...» Бо не «відпускає» її, коли дивиться на дітей, які сплять у чужому ліжку, хоч і тихим сном. Бо не стає легше, коли, сидячи в чужому зеленому паркові, слухає в телефоні голос чоловіка: адже він десь там слухає залпи артилерії, аби їм тут було «тихо». Бо у ви-

соких кабінетах усе ще «не на часі» багато з того, чому давно вже і час, і місце... Тож і їй не на часі те прощення, хоч усіма силами щоранку просить: «Керуй моєю волею і навчи мене молитися, вірити, сподіватися, терпіти, прощати і любити. Амінь!»

З нами Бог, Україна – це ми!

* * *

Роде мій, із глибини віків як бачиться тобі моє сьогоднішня?.. Чи стоїш ти на молитовних чатах сотнями й тисячами душ у Вирії, коли російські ракети падають із небес не в сиру землю, а в теплі родинні гнізда, розриваючи їх на друзки з тілами й життями людськими?.. Чи перевертаєтесь у гробах, пращури мої, коли здригаються від ударів московської зброї й старі цегляні церкви, і залізобетонні новобудови височенних домів?.. Чи, може, вам глухо спить у цій подертій вирвами родючій землі, утрамбованій грубесними гусеницями кремлівських танків?..

Яка ж ти щаслива, бабусю, народжена в роки Другої світової, що відійшла в засвіти до того, як побачила російську орду на порозі твоєї країни. От тобі й одвічне твоє побажання: «Не дай Боже нам пережити війну...» Прости там, побіля Бога, за нас, долішніх. Ти з вологими очима згадувала, як росла в сирому підвалі власної ж хати, допоки нагорі хазяйнували німці, зрідка підготовуючи з пайків трійко малих дітей із самотньою матір'ю-прабабою. Добре, що ти не бачиш, як вісімдесят років потому діти тих дітей колисали по холодних коридорах метрополітенів немовлят, як умирали під завалами панельних будинків і дорослі, і малі не від німців, а від тих, кого ти називала «наші»... Ти із завмиранням серця переказувала дитячі згадки, намішані із захопленням та жахом, як під селом гриміли та палали вогнями «Катюші» й гнали німців геть на Захід. Чи видно тобі, рідненька, що новомодні московські «Катюші» тепер поробили з твоїм краєм? Як поперевертали догори дригом міста й села, поля й городи, життя й долі?.. Яка ж ти щаслива, бабусю, що не дожила до цього дня...

Де ж ти, мій не відомий мені прадіду, якого я не бачив за своє життя ні дня, похований 1945 року десь за тридев'ять земель у марші на Берлін? Чи ти в шеренгах мовчазних обелісків тримаєш десь там наш незримий кордон із тисячами полеглих у тім краю, аби Європа знала, що ми – також її зерно, щоб не вернулася від нас у дипломатичних ігрищах і не торгувала нами, бо ми плати-

ли й платимо за її тоталітарні й авторитарні експерименти надто дорогу ціну?.. Ти не побачив народження своєї третьої доньки, ти залишив дружину до сивих кіс самітницею, вірною тобі й дітям. Ти добре знаєш, як то – батькові й чоловікові йти на смерть заради цих життів. Тепер же чума прийшла до нас зі Сходу. Тепер, якби міг, ти постав би й пішов за древній рід не на Берлін, а на Москву... Не за медалі й ордени, а за правду й волю. Не відомий мені прадіду мій, у якій би далечині від західного кордону не лежав твій прах, свідчи недовірливій Європі, що українство з-поміж інших утримало її від присмерку нацизму. А нині це ж українство тримає її кордони свободи від холодної ночі рашизму.

Далекий прапрадіду мій, бессарабський далекоглядний любомудре! Ти пролив кров за імперію – вона ж дала тобі дворянство. Вона викупила твій біль за глибокі рани в гартованому тілі від її неспинних завойовницьких походів родючою землею, колись забраною у твоєму ж краї. Ти бачив, прапрадіду, як пішла на дно імперія під свист більшовицьких куль. Ти застав оту добу «весілля в Малинівці», коли ті пани-отамани Гриціани Таврійські чи не щодня мінялися при владі у твоєму краї, коли Україна була й пропадала і під тиском більшовицького чобота, і від хитрощів німецького «ленд-лізу». Ти, певно, не здивувався б нині нічому: як тут зривають древні тризуби й вішають двоголових орлів та оголошують усілякі «республіки», – ти вже бачив, як працює московський сусід, ковтаючи чуже. Нічого не змінилося: дають чужі паспорти, змушують відмовлятися від свого, аби жити; вивозять у глибінь російських нетрів. Так, як було вже з твоїм родом: дали совєцькі посвідки – «попросили» відмовитися від дворянства, одних заслали до Воркути, інших пригнали в колгоспи. Скажи мені, чи лив би ти кров за імперію, знаючи, що вона не відпускає нікого зі своєї павутини, допоки не висмокче останнього – голодоморами, розстрілами, інтернаціональними війнами, а нині ще й «денацифікацією» з «демилітаризацією»?.. Бо землі, за які ти борюся, вони називають «русским міром», де праправнукам твоїм немає місця – ні по вірі, ні по мові, ні по крові.

Роде мій, оці 95 днів довгої борні, чи молишся ти зі мною за дітей, які лишилися без батьків? За воїнів, котрі сплять у полях – і тривожним сном під гулом снарядів, і вже вічним сном під молодим ковилом? Чи молитвуєш ти за кожен п'ядь цієї землі, забраної московською ордою, – землі, що родить від святого

праху тисяч моїх натруджених пращурів; землі, що маслиться від крові предків моїх і дає життя щедрим урожаям, які годують і нас, і світ? Чи стоїш, роде мій, у всеношних бдіннях за правду, коли в напівправді мовчать церкви із двоголовими орлами на панікадилах?.. Стоїш, знаю! Бо якби не молитвували тисячі пращурів за нас, не вистояла б ця земля. Отій московській кочовій орді не збагнути, чому боремося ми й словом, і ділом, і думкою, і зброєю. Ми корінням вросли в цей край – століттями родів у містах і селах. І поки тримаємося цієї землі – ми сильні – від Сяну до Дону.

З нами Бог, Україна – це ми!

* * *

Ніхто не скаже, у яку мить війни замовкають музи. Можливо, із першим залпом артилерії, коли розсіється луна від смертельного грому. Чи з першим криком горя, який здушують сльози після першої смерті серед тихого ранку. Чи з першою сиреною над збентеженим містом, яке ще не навчилося по-справжньому боятися й ховатися від раптової загибелі в сирості й півмороку нікому не потрібних досі підземель...

Як довго мовчать музи після того, як у них відібрано голос жахливими криками про допомогу з-під завалів обвугленої під ударами російських ракет багатоповерхівки? Можливо, день, онімівши від сліз згвалтованих дівчат в окупованому Тростянці? Чи, може, тиждень, не в силах заговорити від стогону чоловіка біля шести трун – матері з батьком, бабусі з дідом та дружини з однорічною донькою на Центральній вулиці Бородянки?.. Або ж вони мовчать місяць, рахуючи кожен снаряд, що роздирав Азов-сталь у надії добити все українське, усе живе, усе людське, що там лишалося?.. Чи та німота триває всі 94 дні цієї війни?..

Він не знав правильної відповіді на це запитання для всіх. Але собі міг відповісти. Та для цього варто було здригнутися світові...

Харизматичний мрійник, він, хлопець із провінції, приїхав підкорювати столицю. Сонячна посмішка, гарний голос і відкрите серце – рівночасно з талановитими наставниками – зробили свою справу. Він почав співати й навіть зачарував своїм хистом і драйвом зірок української сцени на одному з популярних телевізійних шоу. Він учився наполегливо стукати у двері слави, щоб якогось дня вона відчинила і йому.

Він поїхав з міста до своєї коханої в Ірпінь за день до того, як зі столиці хлинув великий потік біженців... На початку боїв за Гостомель їм удалося вирватися з майбутнього ірпінського пекла. Так він уперше опинився на заході своєї великої країни. Так він уперше відчув, яким близьким може бути хтось чужий. Сонячний хлопець із натхненним серцем із Полтавщини, огранений творчими руками майстрів Київщини, пізнавав серце заходу. І віддавався йому вповні, ставши в ряди волонтерів, піклуючись про таких самих вимушених переселенців, як і він, але з іншою долею – сповненою втрат і безнадії.

Там, у вирі добрих справ і щирих душ, знову заговорила його муза. І заговорила українською. Що ж, так склалося, що ще 21 лютого він співав кавери на написані ним же пісні для російського ринку. Усеїдний слухач волів чути сучасну музику мовою «міжнародного спілкування». Тільки-от 24 лютого 2022 року колишня ідеологічно маркована мова «міжнародного спілкування» стала «язиком українського геноциду». І коли в ньому знову заговорила поезія, коли знову забриніла музика, то ця симфонія слів та звуків відлунювала рідною мовою: «Синонім “України” – це свобода...»

Він уже не міг інакше. Музичний ринок перестав бути диктатором, що начитував тексти. Усередині говорила Україна: «Люди щирі, добрі – твоя врода!» Інколи музи мовчать не тому, що їм одбирає мову жах полів війни. Іноді їм доводиться мовчати в молитві, набираючись сили перед вогняним залпом, що окрилить сотні й тисячі людей навколо. І він писав... серед бурі подій:

*До рук своїх ми взяли кожен зброю.
Хтось автоматом, а хтось і словом боре.
Тримайтесь, наші люди, ви хоробрі.
Слава Україні! Українці борють!*

І під сучасний біт так актуально звучить Великий Геній України в приспіві нового хіта, висловлюючи близькі хлопцеві думки:

*І вам слава, сині гори,
Кригою окуті.
І вам, лицарі великі,
Богом не забуті.*

*Борітеся – поборете,
Вам Бог помагає!
За вас правда, за вас слава
І воля святая!..*

Він не знав, коли й чому вмовкають музи з приходом війни в наше життя. Не міг точно сказати й про те, із якого моменту вони починають знову навіювати митцям образи, які б надихали й підтримували, зцілювали й возносили над безоднею розпачу й горя. Одне він усвідомив напевне: скільки б не тривала ця ганебна людиноненависницька війна, він у своїй юні буде міцно стояти на чатах на тому вічному фронті рідної культури супроти голодного імперського двоголового орла, допоки вистачить волі, хисту й сили. Допоки не «знигуть наші воріженьки, як роса на сонці».

З нами Бог, Україна – це ми!

* * *

Ця історія про 96 днів ціннісних гойдалок, коли йде моральна інфляція всередині твого народу, коли триває аксіологічна девальвація у світі, коли єдиною стабільною валютою залишається людяність. У неї немає плаваючого курсу, бо її вартість – мить теплого щастя ближнього. Її немає на чорному ринку, бо вона не шукає собі вигоди за рахунок інших. Її не прибережеш на «чорний день», бо якщо вона в тобі є, то неодмінно випростає крила й попроситься на світ – уся до остачі. У ці 96 днів війни світ буденних речей мимоволі змінив усі свої цінники.

...Яка для тебе вартість пари шкіряних кросівок – чорних, на гумовій підшві, без дорогих лейблів? З останньої вимушеної колекції «Холодна весна 2022»? Рік тому ти й не глянув би в їхній бік, шукаючи чогось ефектного, не шкодуючи грошей на вдалу покупку. Ще рік тому ти сказав би, що їм гріш ціна в базарний день. А зараз вони тобі дорожчі за всі «Найкі» та «Джорджани» на планеті. Бо так склалося... Коли хлопці на передовій попросили про нове взуття, ми тривожно рахували дві речі – гривні й години: у запасі тільки дві доби – саме тоді «туди, куди мало хто їздить» вирушить черговий зірвіголова з великим серцем. У такі миті розумієш, що гроші важать значно менше за час. Копійка до копійки – своя й чужа, зароблена й подарована – уселяли надію, що все буде гаразд. Навіть майстрині в цеху взяли додаткову

зміну, щоб устигнути пошити ті 40 однакових пар для 40 однаково невідомих людей. Стрілка годинника відміряла добу, потім другу... І ось тобі знову телефонує знайомий номер, ти радісно кричиш у трубку: «Устигли! Завтра будете з обновкою!», а після хвилинної тиші чуєш у відповідь: «40 не треба. Передай 14... Інших уже немає...» То яка для тебе вартість пари шкіряних кросівок – чорних, на гумовій підосшві, без дорогих лейблів?.. Того дня кожна коштувала як ціле життя...

...Яка для тебе вартість хліба? Цінник у супермаркеті чи час, проведений у теплій кухні, допоки з пічки пахкотить труд твоїх невтомних рук? Здавалося, ще мить тому для див не мало бути місця поміж буденних справ. Не мало бути й печалі посеред дня, наповненого клопатами про харчування хлопців «на нулі». За півтори доби непосидючі газдині з трьох хлібосольних сіл пекли та смажили, ліпили й варили солоне й солодке, велике й мале. І ти радів, що хлопцям там, на передку, ось-ось уже знов засмакує домом. І раптом за годину до відправки дзенькотить телефон: «Сьогодні транспорту не буде. Занадто гаряче. Чекаємо ще три дні...» І ти завмер над десятками коробок із пахучим і свіжим, хрустким, апетитним – роботою стількох рук, над щедрим урожаєм недоспані ночі й вимороеного дня!.. Над урожаєм, який за день зів'яне вщент... І в розпачі не знаєш, як і чому так сталося, не відаєш, що тобі тепер робити... Аж раптом інший голос у телефоні питає: «Чи зможете допомогти?..» І вмить усе стає на свої місця: у мале село на тисячу своїх жителів під вечір привезли ледь не втричі більше знедолених з обпеченого російською зброєю Ізюма. І все, що не поїхало «туди, куди мало хто їздить», – від малої цукерки до пахучої паляниці з печі, від домашньої локшини до свіжого березового соку – прямує до них, ніби так і планувалося Кимось із самого початку. Ніби знову Хтось говорить: «Жаль Мені цих людей, що вже три дні зо Мною знаходяться, але їсти не мають чого; відпустити їх без їжі не хочу, щоб вони не ослабли в дорозі. <...> І, взявши сім хлібів і риби, віддавши Богу подяку, поламав і дав учням Своїм, а учні народові. І всі їли й наситилися...» (Від Матвія 15:32-37). То яка тоді вартість того хліба? Того дня паляниця коштувала ціле життя.

За 96 днів усе змінило свою ціну. Ми самі стали вартувати більше. Бо поки ще в нас жевріє вогник людяності, народові не знецінитися. Заради сотні добрих сердець чи заради одного – від

окопу біля Попасної, де побратими ділять усе на двох, до школи в Мукачеві, де гостинний захід обіймає осиротілий схід, – заради них усіх настає новий день. А з ним і нова надія на нашу перемогу.

З нами Бог, Україна – це ми!

* * *

Мені здавалося, що неприхована російська війна геть зірве всі маски й розставить на місця правду з брехнею, гру зі щирістю, вірність із продажністю. А її, виходить, для багатьох вистачило на місячний страх, на двомісячне перевзування, на тримісячне жонглювання почуттями й гаслами. Сьогодні урочисто «захищали дітей».

Сьогодні знову були бенкети під час чуми, бо росія спромоглася сплюндрувала обидва слова в цій фразі. «Захист» у її вустах став знищенням та депортацією. А дитинство втратило свою тендітну суть. Так, ми, люди ХХІ століття, давно не живемо мірками старих часів, що тяглися ледь не до кінця Нового часу, коли дитя різнилося від нас, повнолітніх, хіба лише розміром одягу та обсягом прав, а в усьому іншому було частинкою дорослого світу. Ми звикли до гуманної педагогіки Сухомлинського й Амонашвілі. Ми призвичаїлися «не забирати в дитини дитинства». Принаймні, до 24 лютого 2022 року ми думали, що так воно в нас і буде.

Аж раптом діти стали грати в дорослі ігри. Вони будували блокпости, стояли на чатах, починали вести фан-сторінки Президента й волонтерити для ЗСУ. Діти у дворах почали співати дорослі пісні, стаючи ще більшими «бендерівцями», ніж їхні пострадянські батьки, і не соромилися горланити від щирого малечого серця навіть приспиви зі слівцями з перцем, які їхні рідні нерідко просто намугикували з міркувань сумління. Аж раптом діти стали ховати своїх батьків. Як 12-річний Владик Наумець із Бучі, який щодня ходив із гостинцями на могилку під під'їздом, де спала вічним сном його загибла 33-річна мама. Діти почали прощатися зі своїми батьками, щоб знайти мир десь за три світи звідсіля. Як 11-річний хлопчик із Запоріжжя, який лише з паспортом і телефоном мами був змушений добиратися до своїх родичів у Словаччині. Дітей почали вивозити в росію, наче невольників у глибини орди. Дітям стали промивати мізки й накачують кремлівською пропагандою про «великає атечества», коли ще й земля не висохла від крові українців у їхніх містах і селах. Дітей почали калічити,

незважаючи на вік. Дітей почали гвалтувати, незважаючи на стать. Дітей узялися морити голодом і холодом, не звертаючи увагу на міжнародні договори й Божі закони. Дітей почали вбивати.

То яке воно на смак – оце свято?.. У цей день панам і панянкам у вишитих сорочках і дорогих костюмах варто було б починати його з хвилини мовчання за кожним із 243-х загиблих маленьких українців, а не фанфарами й софітами. А що говорити про репертуари окремих таких «ярмарків марнославства»?! Чи гуманітарна місія освіти не провалиться в прірву, коли в круговерті боротьби з «руським міром» українські концерти гордо відкривають російською музикою за мотивами творів письменників-дворян «золотої доби російської поезії»?..

Може, мистецтво поза політикою? Спитайте про це в скаженої Чичеріної, яка горланить на руїнах Азовсталі. Спитайте про це в Газманова, який хрипить про «офіцерську честь» росіян на концерті в Лужникаж під час біснування в річницю анексії Криму. Візьміть спіритичну дошку й спитайте про це в манкурта Кобзона в пеклі, який із георгіївською стрічкою ревів у день победобесія про «Україну-неньку, матушку Рассію»... Мистецтво завжди буде на передовій. У свята й будні, дитяче й доросле.

То яке воно на смак – оце свято?.. Університети, як великі родини інтелектуальних батьків і матерів сотень і тисяч дітей, найперше мають гуртом іти й проводити в останню путь своїх героїв – полеглих молодих випускників, хлопців і дівчат, яким лише вчора вони дарували крила для професійного польоту. А вже потім набиватися в зали під легкі мелодії та високопарні слова... Та німіти зі сльозами біля трун двадцятилітніх вояків незрівнянно важча робота, аніж захоплено говорити про те, як «космічні кораблі бороздять простори Большого театра».

Звісно, діти заслужили свято. Проте це їхній день, який дорослим не треба хоч зараз красти (через які б там не було «благі наміри») своїми макро- та мікрополітичними «багатоходівками», ховаючись за захистом дітей, як за ширмою. Отой мир, оте свято й захист у дітей і так украла путінська росія.

...А знаєте, на 98 день війни я все ж бачив сьогодні справжнє свято: батько в зеленому однострої мчав на орендованому самокаті по місту разом із малою донечкою. Вона була така щаслива, що він сьогодні був поруч, аж від тієї посмішки сліпило очі. Мені здалося, що то мчить уся наша Україна – по-дитячому щира,

по-малечому довірлива; радіє, бо поруч є той, хто захищає, кому віриш без вагань. Довірєшш, бо рідний, любий, твій.

З нами Бог, Україна – це ми!

* * *

За ці 99 днів у нього змінилося все – від роду занять до імені, на яке він озивається. Там, де він зараз, рідко кличуть по імені. Навіть на своєму жетоні він попросив вигравіювати оте дивне спочатку для побратимів «Шафран». Одразу всім було трохи важкувато – називали то «Шерханом», то «Шерифом». Їм здавалося, що це додає йому ваги. А потім звикли. Його історія потроху стала частинкою їхньої колективної долі...

Він і не думав мати справу зі зброєю. Хотів працювати на землі. За місяць до війни придбав ділянки на Сумщині й чекав тепла, щоб висадити в щедрий, родючий ґрунт цибулинки голландських крокусів, мріючи про добрий прибуток під осінь. Аж раптом по його рідному краю поїхала російська техніка – по всіх дорогах, у всіх напрямках від кордону до Києва, намагаючись за три дні проковтнути Україну.

Коли залізна колонна окупантів розтягнулася ледь не на десять кілометрів уздовж вулиць обласного центру, він з одностудцями вже збирав на найближчій СТО в ящики «коктейлі Молотова». Мусили боронитися всім, чим могли. Спритна молодь приносила порожні пляшки, пенсіонерки із сусіднього будинку тягли ганчір'я, простирадла й навіть гардини... Вони, територіальна оборона та молоді сміливці, – оце й уся надія міста на спротив. І запалало... Якийсь час вони навіть тримали росіян у напрузі по всьому Курському проспекті...

Він ніяково згадував ті перші дні, коли ми познайомилися: ще до того, як московитів погнали із Сумщини. ...Стояв біля газельки, заморений, запилений, прокурений, і радів, що перебуває в спокійній Полтаві. Хоч сірого, холодного березня від спокою в моєму місті була сама назва. Колони автівок біженців заповнили вулиці; вантажівки з гуманітаркою за мить скидали все доставлене й уже ладналися в дорогу на фронт; швидкі з пораненими носилися одна за одною, подеколи лякаючи мовчазним супроводом із табличкою «200»; гучні сирени ревли і в'язли у важкому молочному небі... А все ж у його очах читалося: «Ні, у вас тут неймовірно тихо...»

Перетиналися десь раз у тиждень. Його вантажівка торувала вже знайому путь, уздовж якої волонтери ділилися з потребуючими тим, що змогли придбати й назбирати від усіх щирих серцем. Яюсь він довго не виходив на зв'язок і ледь устиг прибути до початку ще ранньої тоді комендантської години. Виявилось, доїхав із друзями дивом, бо на виїзді із Сум потрапили під обстріл: російські ракети лягали вздовж дороги біля заводу, поки вони мчали нею до нас... Від нього завжди віяло важким запахом тютюну. Але в телефоні зберігав фото з вирвами серед сумського поля – того, де мали б рости його фіолетові квіти, де недавно буксували, грузнучи в жирні чорноземи, кремлівські танки й БТри. І коли час на страшні історії війни збігав, він із захватом розповідав про те, яким буде його пурпурово-бузкове поле крокусів... Дайте лише скінчитися війні...

Три тижні тому він знову змінив роль. Уже не підприємець, не мрійник про ферму найдорожчих у світі прянощів, не воїн тероборони й не волонтер. Тепер він стояв десь на покордонні з Курською областю. Телефонний зв'язок обривався через раз, тому й розпитати про справи було ніяк. Короткі повідомлення у вайбері були радше відпискою. Фронт, хоч і посунувся на південь, але московське імперське око не давало хлопцям дрімати й тут, на північному сході. Не залітаючи на територію України, кремлівські злочинці обстрілювали їх із гелікоптерів, незважаючи на календар, із завидною постійністю – у будні й вихідні. А він, кинувши пару-трійку фраз про гарячу ніч, одразу змінював тему, надсилаючи фото своєї заспокійливої настоянки на трьох червоних приймочках шафрану з пробної ділянки, яку встиг доглянути зі своєю коханою минулого року. І замовкав на невизначений час – не грізний Шерхан, не суворий Шериф, а Шафран – мрійник, який стояв за свою землю, і вона ще неодмінно рясно вродить йому квітками кольору індиго.

З нами Бог, Україна – це ми!

* * *

Де ж той блаженний час, коли в годину безсоння стомлена від робочого дня мама обіймала тебе й шепотіла: «Порахуй до ста...»? І ти, наче мультиплікаційний Петрик П'яточкін, намагався рахувати чи то слоненят, чи то баранчиків, чи просто лічив, аж поки не приходила дрімота.

Тепер усе не так. Ми дорахували до ста – і діти, і дорослі; і стомлені від трудів, і безробітні, котрі пізнали цю долю в добу лиха. І нам би, можливо, хотілося, дорахувавши до сотні, не заснути міцним сном, а, навпаки, прокинутися, щоб увесь цей жах російської агресії виявився нічним видінням, а не реальністю. Тільки ж воно ані засинається, ані прокидається по-людськи. Бо давно вже не працюють ні «баранчики», «ні слоненята», ні тридцять крапель барбовалу; бо що-що, а рахувати за цей час ми навчилися справно.

Ми із сухими очима дивимося, як щодня на десяткові кроки збільшується кількість знищених на нашій землі окупантів. Тридцять тисяч – обезличена маса, яку ти не сприймаєш за втрату. Росіяни добилися свого, тільки замість бажаної для них «денацифікації» провели дегуманізацію нашої свідомості стосовно них самих. І з глибини своєї цинічної прірви, витрощеної в нетрях нашого світу спогадами про Бучу, Ірпінь, Маріуполь та Волноваху, ми рахуємо собі спокійно: «Один мертвий росіянин, два мертвих росіянини, три...» І не засинається, бо добре рахуємо...

А як нам не рахувати, коли маємо щодня до сотні смертей з-поміж наших захисників?.. Це сотня не сказаних «люблю» когось там, у тилу. Це сотня недобіганих ігор у футбол у дворі із синами й сотня недоцілованих татових донечок. Це сотня невиспіваних пісень, ненаписаних книг, незбудованих домів, незахищених дисертацій, непочатих стартапів, невилікуваних душ і тіл... Це сотні не... І тут ми теж занадто прискіпливо рахуємо сто днів поспіль. Бо за цими рахунками росії не розплатитися на цьому світі жодними репараціями, не відкупитися жодними нафтодоларами, не покаятися жодними стояннями, не спокутувати жодним розпадом на найдрібніші суб'єкти й суб'єктики колишньої фашистської федерації.

Ці сто днів ми б хотіли рахувати лише до ста, щоб здобути спокій, – а воно виходить більше. І в числі вбитих дітлахів, і в кількості вивезених у глухі російські райони, і в цифрах мігрантів. Спитаєте, що ж не рахуємо західні гроші? Західну зброю? Західну гуманітарну допомогу? Рахуємо. Але за принципом: «Ще один – дякуємо...» І не тому, що горді, не тому, що вважаємо всіх винними нам. Ніхто нам не винен. Це наша війна. За нашу землю. За нашу історію. За наше сьогодні. За наше майбутнє. Європа ж зараз платить за приспане сумління та життя в «країні нафтогазо-

вих чудес». Бо вона так довго дозволяла кривавому кремлівському карликові зверхньо вести себе з навколишніми народами, мов отій Чирвовій Королеві: окупаціями, анексіями, уведеннями «союзницьких» військ «рубати» непокірні голови грузіям, молдовам, ічкеріям, білорусям, казахстанам, українам, попутно погрожуючи дряхліючим ядерним пальчиком усім – від Балтійського моря до Каліфорнійської затоки...

Сто днів сирен. І ти вже, як той гомерівський Одиссей, навчився не реагувати страхом на їхній спів. І від цього стає моторошно. Бо те, що мало викликати жах, переросло в рутину. День без тривожного сигналу стає тривожним... І лише подумаєш про це, як над містом розверзає пащеку та німотна цілу добу завивальниця... За ці сто днів наша країна від Донеччини до Закарпаття чула їх 9 тисяч 735 разів... Ми навчилися рахувати. А хотілося б рахувати слоненят...

Та, попри весь стоденний калейдоскоп почуттів, що складається з розбитих мрій, планів і життів, знаю лише одне напевне. Саме тому, що ми знаємо ціну нашої свободи, тому, що відчуваємо вагу нашої волі, ми у своєму домі зможемо навести лад. Бо нам чужого не треба, а своє боронитимемо на всіх фронтах.

З нами Бог, Україна – це ми!

